

AYAŞ MEZARTAŞLARI

Gül TUNÇEL*

Türk Kültürü ve Sanatında mezar geleneği¹ tarihin ilk çağlarından beri önemli bir yer tutmaktadır. Anıtsal mimari yapılar yanısıra büyük bir kısmı binlerce mezartaşları² ile günümüze kadar sürdürülen bu gelenekte, değişik dönemlerde bazı farklılıklar görülmekle beraber, ana hatlarıyla aynı anlayışın devamlılığı söz konusudur³. Türk Sanatında izlenen gelişim çizgisine paralel üslup özellikleri⁴ bilindiği gibi mezar taşlarına da yansıtılmıştır.

Değerli kültür varlıklarımızdan önemli bir grubu oluşturan mezar taşları⁵, hem bir sanat eseri hem de kitabelerinde yer alan bilgileri günümüze ulaştıran tarihi birer belgedir. Buna karşılık gereken önem verilmemekte ve Anadolu'nun birçok yerindeki çeşitli dönemlere ait mezarlıklar ile mezartaşları ilgisizlik ve cehalet yüzünden tahrip edilerek yok olmaktadır.

Bildirimizde; Ayaş ve yakın çevresinde yaptığımız araştırma⁶ sonucu belirlenen 13 mezar taşı üzerinde durulacaktır.

Bu taşları tespit ettiğimiz yer ve mezarlıklar ile bulunan eser sayısı şu şekilde sıralanabilir : Bünyamin Ayaşî Hazretleri⁷ Camii Haziresi'nde 7 adet; Ayaş Karakaya Mezarlığı'nda 2 adet; Bünyamin İlköğretim Okulu Bahçesi'nde 2 adet; Ayaş Sinanlı Köyü⁸ Mezarlığı'nda da 2 adettir.

Ayaş ve çevresinde yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, ne yazık ki sadece 13 adet mezar taşı tespit edilebilmiştir⁹. Tamamının bu sayı ile sınırlı olamayacağını söylemek mümkündür. Ancak diğerlerinin günümüze ulaşamama sebepleri yaptığımız bütün araştırmalara rağmen gün ışığına çıkarılamamıştır. Bunların ya kazılar ile ortaya çıkarılabilecek şekilde toprağın çok altında oldukları, ya buradan başka yerlere nakledildiği veya çeşitli inşaatlarda kullanılmak üzere tahrip edildiğini düşünmekteyiz.

---

* Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi.
ANKARA.

AYAŞ MEZARTAŞLARI:

1- Bünyamin Ayaşî Hazretleri Camii Haziresi'ndeki (Resim 1) Başucu¹⁰ ve Ayakucu Şahideleri¹¹.

Mermer başucu şahidesi (Resim 2,3), yukarıya doğru hafifçe genişleyerek sivri kemer formuna sahip tepelikle son bulur.

Tepelik yüzeyi, taşın eksenine doğru kıvrım teşkil eden ince profillerle oluşturulmuş stilize bitkisel bir motifle doldurulmuştur.

Kitabe, "C-S" kıvrımlı bir kemer profili ile üstten kuşatılmış, kemer köşeliklerine de barok karakterli yapraklardan oluşan stilize bitkisel süsleme karşılıklı bir simetri teşkil edecek şekilde yerleştirilmiştir.(Resim 3) yazı, düz silmelerle sınırlandırılan panolar içerisine yedi satır halinde kabartılarak yazılmıştır.

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Huve'l Baki

Esbak Silahdar hazreti Şehriyari

Selâm Ağanın Kerimesi ve Hacı

İbrahim Beyin halilesi

Merhume ve Mafuretun leha

Nesibe Hanımın ruhu için Fatıha

Sene 1313

Ayakucu şahidesinde, yukarıya doğru hafifçe genişleyerek yükselen gövde, sivri kemer görünüşlü bir tepelikle taçlanır (Resim2). Ön ve arka yüzeyinde dekoratif nitelikte unsura yer verilmemiştir.

2- Bünyamin Ayaşî Hazretleri Camii Haziresi'ndeki Başucu Şahidesi¹²

Mermer mezartaşında (Resim 4) yukarıya doğru hafifçe genişleyerek yükselen gövde, boyun formunda daraltılarak , üstten püsküllü fes şeklinde tepelikle taçlanmıştır. Fes yüzeyinde süsleyici nitelikte unsurlara yer verilmemiştir.

Kitabe, zemine göre sathi çıkıntı yapan silmelerin meydana getirdiği hatlarla birbirinden ayrılan, soldan sağa meyilli satırlarla yazılmıştır. En üst satır,

Ayaş Mezartaşları

harflerin etrafındaki zeminin çukurlaştırılması ile oluşturulan bir kartuşla kuşatılmıştır (Resim 5).

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Huve'l Hallaku'l Baki

Kalbı ikab güzin seyyid Mustafa

Bünyamin Kudsu Sere'l-mein

Hazretlerinin Sülalesinden

Ayaş Müftüsü Zade dimekle

Ma'ruf handanından Hacı

İbrahim Ra'uf Beyin mahdumu

Mehmed Seid Beyin ruhu

için rizau'llah el-Fatiha

Sene 1304

3- Bünyamin Ayaşî Hazretleri Camii Haziresi'ndeki Başucu Şahidesi¹³.

Başucu şahidesinde, yukarıya doğru paralel kenarlarla uzanan plaka görünüşündeki gövde (Resim 6), boyun formu verilecek tarzda daraldıktan sonra üstte püsküllü fes şeklinde bir tepelik ile son bulmaktadır.

Taş malzemeyle yapılan başucu şahidesinin kesik koni formundaki fes yüzeyinde süsleyici nitelikte herhangi bir unsura rastlanmaz.

Kitabe, gövde yüzeyinde soldan sağa meyilli sekiz satıra bölünerek, araları sathi silmelerle ayrılan panolar içerisinde kabartılmıştır.

Kitabe metni, taşın fazla aşınmış olması sebebiyle okunamamaktadır.

4- Bünyamin Ayaşî Hazretleri Camii Haziresi'ndeki Başucu¹⁴ ve Ayakucu Şahideleri¹⁵.

Mermer bir plakadan yapılan taşın (Resim 7), yarım daire kemer biçimi tepelikten aşağıya doğru hafifçe daraldığı görülmektedir.

Süsleyici nitelikte hiçbir unsurun yer almadığı ön yüzde sadece kitabeye yer verilmiştir (Resim 8). Yazı, soldan sağa meyilli silme kuşakları ile meydana getirilen pano şeklindeki yüzeylerde satırlar halinde kabartılmıştır. En üstteki satırın oval bir kartuşla kuşatılmasına karşılık, en altta yer alan tarih satırının da ters sivri kemer şeklindeki yüzeysel bir niş içersine alındığı görülmektedir.

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

*Huve'l Baki
Kutbu İktab Kezin Seyyid
Mustafa Bünyamin kaddese Sırrehu'l-me'in
Hazretlerinin Sülalesinden
Mehmet Se'ide Beyin Kerimesi Merhume
Sare Hanımın ruhuna Fatiha
12 Zilkade
Sene 1299*

Ayakucu şahidesi de (Resim 7), yukarıya doğru hafifçe genişleyerek üstte kemer formunda bir tepelikle son bulmaktadır. Baş taşına oranla daha ufak boyutlara sahip ayak taşında dekoratif nitelikte hiçbir unsur yer almaz.

5- *Bünyamin Ayaşî Hazretleri Camii Haziresi'ndeki Başucu*¹⁶ ve *Ayakucu Şahideleri*¹⁷.

Mermer başucu şahidesi (Resim 9), yukarıya doğru hafifçe genişleyerek yükselen bir gövde ve üzerinde yer alan püsküllü bir fes şeklindeki tepelikten meydana gelmektedir.

Gövdenin boyun formu teşkil edecek şekilde daralması sonucu fes biçimindeki tepelik ile bağlantı sağlanmıştır. Süsleyici nitelikte unsurlara yer verilmeyen fes ve boyunda tamamen düz bir yüzey söz konusudur.

Kitabe, yanlardan bir çerçeve meydana getiren bir bordür içine, araları soldan sağa meyilli düz silmelerle ayrılan dokuz satır halinde kabartılarak yazılmıştır. Oval bir kartuşla kuşatılan en üstteki satıra karşılık, en alt satır ters sivri kemer şeklindeki yüzeysel bir niş içine alınmıştır.

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

*Huve'l- Hayyu'l-Baki
Kutbu iktab kezin Seyyid Mustafa
Bünyamin kaddese sırrehu'l me'in
Hazretlerinin Sülalesinden
Ayaşî Müftü zâde demekle ma'rûf
Hanedanından Hacı ..... Ağa
merhumun mahdumu Hacı İbrahim*

Ayaş Mezartaşları

Rauf Beyin ruhu için el - fatiha
Sene 1296

Ayakucu şahidesi, yukarıya doğru hafifçe genişleyerek yükselen plaka şeklindeki gövde üzerinde yer alan ,sivri kemer görünüşünde tepelikle son bulmaktadır(Resim9). Mermer malzemeye yapılan mezartaşının ön, arka ve yan yüzleri düz bırakıldığından bezeme ile ilgili bir unsura rastlanmamıştır.

6- Bünyamin Ayaşî Hazretleri Cami Haziresi'ndeki Başucu Şahidesi¹⁸.

Mezartaşının yukarıya doğru paralel iki kenarla yükselen gövdesi (Resim 10) ince bir silme ile kuşatılan bir boğumdan sonra üstte barok karakterli stilize çiçek buketinden oluşan bir tepelikle taçlanmıştır.

Dıştan, bir kemer formu çizen tepelik yüzeyine; üst üste binmiş yapraklar üzerinde beşer yapraklı iki çiçek motifi yan yana gelecek şekilde yerleştirilmiştir.

Kitabe çevresi silme bordürleri ile kuşatılarak, üstten kemer kavsi içine alınmış ve köşeliklerine de simetrik bir kompozisyonla karşılıklı yerleştirilen barok karakterli yapraklarla birer dolgu motifi işlenmiştir. Yazı, yatay silmeler arasındaki panolar halinde görünen yüzeylere yedi satır halinde kabartılmıştır.

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Amin el-mevt
Tarikatı Nakşıbendi
Hulefasından merhum ve mağfur
Şeyh Şa'ban Efendinin
Yeğeni mağfure ve merhume Kezban
Sultan hanımın ruhuna fatiha
Sene 1332

7- Bünyamin Ayaşî Hazretleri Cami Haziresi'ndeki Başucu Şahidesi¹⁹.

Mermer mezartaşında (Resim 11),birbirine paralel kenarlarla düz olarak yukarıya doğru yükselen gövdenin üst kısmı ve tepelik bölümü oldukça muntazam görünen yatay bir kırılmayla kaybolmuştur.

Kitabe, mevcut haliyle yanlarda ince bir bordürle çerçevelenmiş; yazı soldan sağa meyilli düz silmelerle ayrılan panolar içerisine kabartılarak yazılmıştır.

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

.....
.....
.....

Gül Tunçel

*Ecel ayırdı beni anadan babadan
Unutmayın beni hayır duadan
Şefaât dilerim size ..... hüdadân
Kemal zâde ..... Emin Efendinin
Mehdumi İbrahim Efendi ruhuna fatiha
Sene 1286*

8- *Karakaya Mezarlığı'ndaki Başucu²⁰ ve Ayakucu²¹ Şahideleri* (Resim 12),

Başucu şahidesinin (Resim 13) yukarıya doğru genişleyerek yükselen gövdesi, boyun formunda daralarak üstte, püsküllü fes şeklinde bir tepelikle taçlanmıştır. Dekoratif nitelikte bir unsurun yer almadığı fes yüzeyinde sadece tabana yakın kısımda enli düz bir bordür dikkati çekmektedir.

Üzerinde herhangi bir süs unsurunun yer almadığı gövde bölümü, tamamen kitabeye ayrılmıştır.

Kitabe, zemine göre sathi çıkıntı yapan silmelerin meydana getirdiği hatlarla yanlardan kuşatılmıştır. Yedi satır halinde kabartılan yazı, soldan sağa meyilli silmelerin meydana getirdiği panolar içerisine alçak kabartmayla işlenmiştir.

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

*Huve'l Hallaku'l Baki
Beni kıl mağfirat ey rabbi yezdan
Bi-hakkı arşı a'zam nûru Kur'an
Gelup kabrimi ziyaret eden ahvan
İdeler hafî Mustafa Ağanın
Ruhuna Fatiha İhsan
Sene 1325*

Ayakucu şahidesinde, yukarıya doğru hafifçe genişleyerek yükselen plaka görünüşündeki gövde, üstten kemer formuna sahip bir tepelikle taçlanır (Resim 14,15).

Mermer malzemeyle yapılan bu taşın ön ve arka yüzü, dönemin süsleme programına paralel, kıvrımlı dal ve yapraklardan meydana gelen dekoratif unsurlarla değerlendirilmiş ve taşın formuna paralel bir çerçeve meydana getiren silmeyle sınırlandırılmıştır.

Ayakucu şahidesinin, başucu taşının kitabeli yüzüne bakan cephesinde; barok karakterli iri bir dal "C-S" kıvrımı yaparak işlenmiştir (Resim 14). İri

Ayaş Mezartaşları

profillerle dairevi bir kıvrım oluşturan dallardan biri sağa, diğeri sola yönelerek stilize birer çiçek motifi ile nihayetlenmiştir.

Ayakucu şahidesinin arka yüzünde de ayaklı bir vazo içerisinde “C-S” kıvrımı çizerek yükselen dal, barok karakterli çiçekleri ve yaprakları ile çukurlaştırılan zemin üzerine işlenmiştir (Resim 15).

9- Karakaya Mezarlığındaki Ayakucu Şahidesi ²².

Mermer ayakucu şahidesinin bir kısmı kırılarak kaybolmuştur (Resim 16).Mevcut durumdan anlaşıldığına göre mezar taşı, düz silmelerle taş kenarlarında sınırlandırılmış ve süsleyici unsur olarak natürmort tasviri yüzeyden kabartılarak verilmiştir. Burada, ayaklı bir kap içerisinde çıktığı görülen ince profillerden oluşturulmuş “C” ve “S” kıvrımlı ince dallar ve bu dalların ucundaki stilize çiçeklerin barok karakterli kabartmalarıyla taş yüzeyi süslenmiştir.

10- Bünyamin İlköğretim Okulu Bahçesinde Başucu Şahidesi ²³.

Okul bahçesine gelişigüzel atılmış durumda bulunan mezartaşı, gövdenin sol tarafı boylu boyunca kırık olarak günümüze gelebilmiştir (Resim 17).

Mevcut durumdan anlaşıldığına göre kavuk şeklinde bir tepelikle taçlanan şahide, bir boyun ve paralel kenarlı gövdeden ibarettir.

Kavuk beyzi formdadır ve üst bölümü profillerle dilimlere ayrılmıştır. Oval görünüşlü sarık kısmın yüzeyi, soldan sağa “S” kıvrımları çizen bir dalın iri bir çiçekle sonuçlandığı barok karakterli bir süslemeye sahiptir. Bu dekoratif unsurlar ya kazınarak ya da yüzeyden hafifçe kabartılarak meydana getirilmiştir.

Kavukla gövde arasında geçiş sağlayan boyun üzerinde süsleyici nitelikte herhangi bir unsur yer almaz.

Gövdenin sol tarafı boylu boyunca kırık olmakla birlikte, taşın birbirine paralel kenarlarla kesilerek ,düz silmelerle sınırlandırıldığı anlaşılmaktadır.

Kitabe gövde yüzeyinin tamamına yakın kısmını kaplamaktadır. Yazı, sathi kabartma çerçeveler içine alınan panolara yedi satır halinde kabartılarak yazılmıştır.

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

.....

Gül Tunçel

Bugün bana iyi yarın .....
Feclinkine doymayan .....
Arayan kıymeti .....
..... Süleyman .....
..... Mehmet Ağa ruhuna .....
Sene 1218

11- Bünyamin İlköğretim Okulu Bahçesindeki Başucu Şahidesi ²⁴.

Mermer mezartaşının (Resim 18) tepelik ve kitabe bölümünün büyük bir kısmı kırılarak kaybolmuştur.

Mevcut tepelik yüzeyinin en üstü çift kademeli bir silme kuşağının meydana getirdiği kemer yayına oturan, ayaklı büyük bir kase içine yerleştirilmiş stilize iri meyvelerden ibaret bir natürmort kabartması işlenerek süslenmiştir. Bu tasvirin solunda ise kayıp kısım sebebiyle tam halini bilemediğimiz barok karakterli bir çiçeğin yarısı yer almaktadır.

Natürmort tasvirinin hemen altında, yanlarda “C” şeklinde kıvrım yapan stilize iri bir palmet motifi, kitabeyi taçlandırarak şekilde yerleştirilmiştir.

Kitabe, bir silmenin yuvarlak kemer formuyla üstten kuşatılmış, kemer kavsinin dış kenarları da stilize yapraklarla donatılarak süslenmiştir. Oldukça yıpranan, mezartaşının kitabesinden sadece üç satır kalacak şekilde alt kısmı tamamen yok olmuş ve satır araları yatay sıralar halinde uzanan düz bordürlerle ayrılmıştır. En üstte yer alan satır, simetrik bir kompozisyonla karşılıklı yerleştirilen barok karakterli birer çiçek motifi ile iki yandan kuşatılmıştır.

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Hüve'l Baki
..... Merhum
Mehmet Efendinin
Sene .....

12- Ayaş Sinanlı Köyü Mezarlığı'ndan Bir Başucu Şahidesi ²⁵.

Mermer mezartaşında ters çan formunda biçimlendirilen tepelik, kesik koni şeklinde bir boyunla, birbirine paralel kenarlarla uzanan gövdeye bağlanır (Resim 19).

Ters çan formundaki tepelik yüzeyine barok karakterli iri bir çiçek, dal ve yaprakları ile plastik şekilde işlenmiştir (Resim 20). Tepeliğin boyunla

Ayaş Mezartaşları

bağlantı yeri, üzerinde stilize bitkisel bir kompozisyonun yer aldığı enli bir süs kuşağı ile belirginleştirilmiştir (Resim 21). Gerdanlık gibi işlenen boyun kısmı, stilize palmet şeklinde bir bordürle gövdeye bağlanmıştır. Mermer mezartaşının yanlarda dar bir bordürle kuşatılan gövde kısmı tamamen kitabeye ayrılmıştır.

Yazı, birbirine paralel silmelerin oluşturduğu panolar içerisinde altı satır halinde kabartılmıştır. En altta yer alan tarih satırı, baş aşağı kaş kemer şeklindeki yüzeysel bir niş içine alınmıştır.

Gövdenin arka kısmı, boyun seviyesinden aşağı dikdörtgen prizmal bir kütle halinde inen payanda gibi dışa doğru taşınılıdır.

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

.....
.....
.....
.....
Merhume ve mağfure Ümmi Gülsüm
Kadın ruhuna fatiha
Sene 1169

27. *13- Ayaş Sinanlı Köyü Mezarlığı'ndaki Başucu²⁶ ve Ayakucu Şahideleri*

Başucu şahidesi, yukarıya doğru hafifçe genişleyerek yükselen mermer bir levhadır; boyun formuna uygun kavisle daraltılmış ve sarık şeklindeki tepelikle taçlanmıştır (Resim 22).

Kitabe, düz silmelerle, taş kenarlarında sınırlandırılarak, yatay sıralar halinde sekiz satır olarak zemine göre kabartılmıştır. En üstteki satırın oval bir kartuşla kuşatılmasına karşılık, en altta yer alan tarih satırı, ters bir sivri kemer şeklindeki yüzeysel bir niş içine alınmıştır.

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Huve'l Baki
Merhum Mağfur ila rahmeti
Rabbihi'l-gafür Bundan .....
..... Ayaş kazasına vaki .....
.... Yahya Ağazade
Hacı Mehmet Ağa'nın ruhu
Şerifine el-Fatiha
Sene 1327

Gül Tunçel

Ayakucu şahidesinde, yukarıya doğru hafifçe genişleyerek yükselen gövde, üstten sivri kemer şeklinde bir tepelikle taçlanmıştır (Resim 23). Düz bir silmeyle taş formuna paralel bir çerçevenin meydana getirildiği şahidede, taş yüzeyine dekoratif nitelikte stilize bitkisel bir kompozisyon kabartılmıştır. Bu çerçevenin içerisinde alan ekseninde tabandan yukarıya doğru yükselen "C-S" kıvrımlı iri bir dal, yaprak ve barok karakterli çiçeklerle işlenmiştir.

KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME:

Ayaş yöresinde incelediğimiz toplam 13 mezartaşından 9 tanesinin tarihi bellidir. 4 tanesinde ise tarih tespit edilememiştir. Buna göre incelediğimiz örneklerin tarih sınırları H.1169 / M. 1755 - H.1327 / M. 1909 seneleri arasında belirlenmiştir.

Malzeme bakımından şahidelerin tamamına yakın bir kısmında (1., 2., 4.-13. sıra numaralı) mermer kullanılmış, sadece bir eserde (3. sıra numaralı) taş dikkatimizi çekmektedir.

Form bakımından araştırmamız kapsamında incelediğimiz örnekler farklılıklar göstermektedir. Bunlardan bir kısmı (2., 3., 5., 8. sıra numaralı) püsküllü fes şeklinde tepeliğin altında çoğunluğu yukarıya doğru hafifçe genişleyerek yükselen (2., 5., 8. sıra numaralı) sadece bir eserde (3. sıra numaralı) ise paralel kenarlarla uzanan bir gövdeden oluşmaktadır.

Şahidelerin bir kısmında (1., 4. sıra numaralı), yukarıya doğru hafifçe genişleyerek yükselen gövde üstte sivri kemer formuna sahip bir tepelikle son bulmakta, bir diğerinde (6. sıra numaralı) barok karakterli kıvrımlar teşkil eden stilize bir çiçekle taçlanan mezartaşı, paralel kenarlı plaka şeklindeki gövdeye bir boğumla bağlanmaktadır.

Başka bir mezar taşının (10. sıra numaralı) gövdesinin bir kısmı kırık olmakla beraber şahide formu hakkında bilgi vermektedir. Burada paralel kenarlarla yukarıya doğru yükselen gövde, boyun formunda daraltılarak üste kavuk şeklinde bir tepelikle son bulmaktadır. Bir başka mezartaşının (12. sıra numaralı) tepeliği ters çan formunda işlenerek, aşağıya doğru genişleyen bir boyunla birbirine paralel kenarlarla meydana getirilen ince uzun görünüşlü bir gövdeye bağlanmaktadır.

Şahidelerden birisinde (7. sıra numaralı) paralel kenarlarla yükselen plaka şeklindeki gövdenin üst kısmı ile beraber tepeliğin tamamı kırılarak kaybolmuştur. Bir şahidenin ise (11. sıra numaralı) üst ve yan bölümleri büyük ölçüde kırıldığından esas formu hakkında bilgi edinilememektedir.

Ayaş Mezartaşları

Mevcut mezartaşlarının son derece sınırlı sayısından dolayı, tepeliklerin püsküllü fes, sarık, kavuk, sivri kemer veya barok tarzda stilize bir çiçek şeklinde işlenmesi; taş boyutları ve cephesinin aşağıya doğru daralıp daralmaması gibi hususlar, kronolojik bir ayırım yapılması açısından yeterli ölçüde net sonuçlar vermemektedir.

İşleniş niteliği bakımından daha ziyade alçak kabartma (1.-10., 12., 13. sıra numaralı) görülmekle beraber, sadece bir şahide (11. sıra numaralı) diğerlerinden daha plastik bir ifadeyle dikkati çekmektedir.

Tepelik olarak nitelendirdiğimiz bölüm ile kitabe arası daha ziyade (2.,3.,5.,8.,12. sıra numaralı) hafifçe aşağıya doğru genişleyen, bir eserde ise (10. sıra numaralı) paralel kenarlarla inen bir boyunla bağlanmaktadır. Sadece bir eserde (6. sıra numaralı) her iki yanda “C” kıvrımları oluşturan barok karakterli stilize bir çiçek demetinin altta yaptığı boğum ile kitabe bölümüne geçiş sağlanmıştır.

Bir eserde (4. sıra numaralı) taş yüzeyinin tamamen yazı ile değerlendirildiği görülmekle beraber başka bir şahide de (1. sıra numaralı) “C-S” kıvrımı yapan bir kemer profili, tepelik ile kitabe arasında bir sınır çizer.

Kitabe, iki eserde (10.,12. sıra numaralı) düz silme kuşağının yatay doğrultuda uzanışı ile üstten sınırlanmış, bazı eserlerde de (1.,6.,11. sıra numaralı) kemer formu meydana getiren bir veya birkaç kademeli profil ile yukarıdan kuşatılmıştır. Kitabeyi çevreleyen kemer (6.,11. sıra numaralı) bir kısmında yarım daire biçimi olmakla beraber sadece bir eserde (1. sıra numaralı) üstten ortada kavis çizerek iki uçta “S” kıvrımı yapan silme ile meydana getirilmiş bir kemerle çerçevelenmiştir. Kemer köşelikleri üç şahide de (1.,6.,11. sıra numaralı) şematik barok karakterli stilize bitkisel motiflerle bezenmiştir.

Kitabenin yanları düz bırakılabildiği gibi (2.-5. sıra numaralı) bir kısmında (1.,6.,8.,10.,12. sıra numaralı) ince düz silmelerle kuşatılmıştır. Kitabede yer alan satırlar soldan sağa meyille (2.-5.,8. sıra numaralı); veya yatay sıralar halinde (1.,6.,10.,11.,12. sıra numaralı) yüzeyden kabartılarak yazılmıştır.

Satır sayısının genellikle yedi olduğu (1.,3.,4.,6.,8.,10.,12. sıra numaralı) dikkat çekmekle beraber, sadece bir şahide de (5. sıra numaralı) dokuz, diğerinde de (2. sıra numaralı) on satırdır. Kırık vaziyette günümüze ulaşan bir mezartaşının da (11. sıra numaralı) ancak dört satırı mevcut bulunmaktadır.

Satır aralarının düz yüzeyli birer silme ile sınırlandığı şahidelerde tarih son satıra kaydedilmiştir. Eserlerin bir kısmında (2.,4.,5.,8. sıra numaralı) en üstte yer alan kitabe satırı, harflerin etrafındaki zeminin çukurlaştırılması ile meydana getirilen bir kartuşla kuşatılmıştır. Bazı mezartaşlarında ise (1.,2.,4.-

6.,8.,12. sıra numaralı) en alt satır baş aşağı kaş kemer şeklindeki yüzeysel bir niş içine alınmıştır.

Kitabe metninde usta adı ve imzası yer almadığından şahidelerin sanatçılarının kimliğini belirlemek mümkün olmamıştır. Kitabe kayıtlarından edindiğimiz bilgilere göre bir kısmı hanım, bir kısmı da erkek mezartaşlarıdır. Bunlarda kullanılan fes, sarık, kavuk gibi tepelikler erkeklere; çiçeklerle bezeli tepelikle taçlananlar hanımlara aittir.

Tepelik, bazı şahidelerde (2.,3.,5.,8. sıra numaralı) yüzeyinde süsleyici nitelikte hiçbir unsurun yer almadığı püsküllü bir fes şeklindedir. Bunlardan birisinde (8. sıra numaralı) alt bölüm ikinci bir kademe halinde genişletilmiştir.

Başka bir mezartaşı (10. sıra numaralı) kavuk şeklinde bir tepeliğe sahiptir. Profillerle dilimlere ayrılan beyzi formlu üst bölüm aşağıya doğru bir kavis oluşturmaktadır. Burada bombeli yüzey üzerinde sağa doğru kıvrım teşkil eden bir dalın ucunda barok karakterli stilize bir çiçek yer almaktadır.

Üstten, yayvan sivri kemer formuna sahip bir tepelikle taçlanan başka bir şahidenin (4.sıra numaralı) taş yüzeyi tamamen yazı için değerlendirilmiştir.

Başka bir mezartaşında (1. sıra numaralı) sivri kemer şeklindeki tepeliğin ön yüzüne, yaprak uçları içe doğru kıvrılmış stilize bitkisel motif kabartılmıştır.

Bir şahidenin (11. sıra numaralı) tepelik yüzeyi yarım daire biçimi bir kemer formu meydana getiren iki kademeli bir profil ile bölünerek, üstüne ayaklı kâse içinde natürmort tasviri, altına ise stilize bir palmet işlenmiştir.

Mezartaşlarından birinde (6. sıra numaralı) tepelik, barok karakterli stilize bir çiçek buketi görünümündedir. Şahidelerden birisinde (12. sıra numaralı) ters çan formundaki tepelik yüzeyine dal ve yapraklar yanı sıra barok karakterli stilize iri çiçeklerden meydana gelen bitkisel bir kompozisyon kabartması vardır.

Sadece bir şahidenin (12.sıra numaralı) boyun yüzeyinde dekoratif nitelikte unsurlar dikkati çekmektedir. Burada en üstte sargı gibi enli bir kuşak, boyun çevresinden daha yüksek bir kademe halinde tutularak yüzeyine stilize bitkisel motifler kabartılmıştır. Daha alt seviye de gerdanlık şeklinde bir friz yatay doğrultuda boynu kuşatmaktadır. Boynun gövdeye bağlantısında ise stilize bir palmet dizisi sıralanmıştır. En yukarıdaki süs kuşağında palmet frizi boynun etrafını çepeçevre dolaşmasına karşılık, ortada yer alan gerdanlık görüntülü süs motifi sadece taşın ön cephesi ile sınırlı tutulmuştur.

İncelediğimiz mezartaşları arasında sadece beş adet ayakucu taşı vardır (1.,4.,5.,8.,13. sıra numaralı). Form bakımından bu şahidelerin tamamı aşağıdan

Ayaş Mezartaşları

yukarıya doğru hafifçe genişleyerek üstte sivri kemer şeklinde bir tepelikle son bulmaktadır. Bunlardan bir kısmının yüzeyi dekorsuzdur (1., 4.,5. sıra numaralı). Bir kısmının yüzeyine de “C-S” şeklindeki dal kıvrımları ucunda çiçeklerin yer aldığı bitkisel bir bezeme kabartılmıştır (8.,13. sıra numaralı).

Ayaş'ta, Bünyamin Ayaşî Hazretleri Camii Haziresi'nde, Karakaya Mezarlığı'nda, Bünyamin İlköğretim Okulu Bahçesinde ve Ayaş Sinanlı Köyü Mezarlığı'nda yer alan şahidelerde gördüğümüz form ve süsleme özellikleri bakımından benzerlikler, Anadolu ve Balkanlar'daki bir hayli fazla sayıdaki mezartaşında da karşımıza çıkmaktadır.

Bünyamin Ayaşî Hazretleri Camii Haziresi'ndeki bir şahide (10.sıra numaralı), Eyüp Sultan Mezarlığı'nda yer alan pek çok mezar taşı ile benzerlikler göstermektedir. Paralel kenarlarla uzanan plaka şeklinde gövdeye sahip bu taşlar, üstten plastik işlenmiş çiçek buketi görünüşünde tepeliklerle taçlanmıştır²⁸. Gövdenin tamamen kitabeye ayrıldığı şahidelerde yazı, düz yüzeyli ince silmelerle çepeçevre kuşatılmış ve yatay silmeler arasındaki panolar halinde görünen yüzeylere satırlar halinde kabartılmıştır. Bir başka benzer şahide, Pertev Paşa Türbesi Hazire'sinde yer almaktadır. Gövdesi taş kenarlarında “S” şeklinde profillerle sınırlanan bu şahidenin de üst bölümü çiçek buketi şeklindedir²⁹. Aynı şekilde tepeliğe sahip ayakucu şahideleri de mevcuttur³⁰. Bunların plaka şeklindeki gövde yüzeyi, zeminden kabartılan kıvrık dal ve yapraklarla bezelidir.

Gövdesi “C-S” şeklinde kıvrımlar oluşturan dal ve yapraklarla sınırlanan bazı çocuk mezartaşlarının üzerinde plastik çiçeklerden oluşan buket şeklinde çiçek tasviri yer almaktadır³¹. Şahidelerden bir kısmının tepeliğine, buket demeti yerine, vazodan çıkan çiçekler, zeminden kabartılarak işlenmiştir³².

Ayaş Sinanlı Köyü Mezarlığı'ndaki Ümmü Gülsüm isimli hanımın şahidesi (12.sıra numaralı), İstanbul Eyüp Sultan'da bulunan 18. yüzyıla ait bir kız çocuğunun mezar taşı ile gerek form gerekse tezyinat açısından büyük paralellik göstermektedir. Eyüp Sultan'daki bu mezar taşı da, çalışmamız kapsamında incelediğimiz şahide gibi, ters çan formunda biçimlendirilmiş bir tepelik altındaki boyunla, paralel kenarlı dar uzun görünüme sahip bir gövdeye bağlanır. Taş kenarlarındaki dar bir bordürle kuşatılan gövde yüzü tamamen kitabeye ayrılmış ve satırları da, birbirine paralel profillerin oluşturduğu panolar içerisinde, yüzeyden kabartılan harflerle yazılmıştır.

Bünyamin Ayaşî Hazretleri Camii Haziresi'nde yer alan üç, (2.,3.,5. sıra numaralı), Karakaya Mezarlığı'nda ise bir şahidenin,(8. sıra numaralı) yukarıya doğru hafifçe genişleyerek yükselen veya paralel kenarlarla uzanan plaka şeklindeki gövdeleri, boyun formunda daraldıktan sonra fes³³ görüşünde birer tepelikle taçlanır. Araştırmamız kapsamındaki mezartaşlarının benzerleri,

İstanbul'da Eyüp Camii çevresinde³⁴, Eyüp Sultan Mehmet Vusuli Efendi Türbesi Haziresi'nde³⁵, Eyüp Cami ve çevresinde³⁶; Eyüp Sultan Türbesi Haziresi'nde³⁷, İzmir'in Yağhaneler Semti'ndeki Şemsi Baba adıyla anılan Bektaşî Tekkesi'nin yanındaki hazire'de³⁸ ve İzmir Hacı Mahmud Camii Haziresi'nde³⁹ mevcuttur. Fes şeklinde tepelikle taçlanan şahidelerin bir kısmında, gövde, taş kenarlarında "S" şeklinde kıvrım oluşturan profillerle sınırlanmıştır ve kitabe de, birbirine paralel silme bordürleri ile ayrılan panolara, zeminden kabarma harflerle yazılmıştır⁴⁰. Fes şeklinde tepelikle taçlanan bir grup şahide ise "C-S" kıvrımlı yapraklarla konturlanmış, plastik görünüme sahip mezartaşlarıdır⁴¹.

Tepeliği kavuk⁴² biçimi hazırlanan (10. sıra numaralı) şahidenin ,gövde yüzeyini tamamen kaplayan kitabesi, zeminden kabartma harflerle yazılmıştır. Bu şahidenin benzer örneklerine, İstanbul Sokollu Türbesi Haziresi'nde⁴³, İzmir Hacı Mahmud Camii Haziresi'nde⁴⁴ ve Bulgaristan Niğbolu'da⁴⁵ rastlanmaktadır.

Ayaş Sinanlı Köyü Mezarlığı'ndaki (13. sıra numaralı) bir şahidenin plaka biçimindeki gövdesi, sarık şeklinde bir tepelikle son bulur. Gövde, üzerine işlenen kitabesi, soldan sağa meyilli düz silmelerle ayrılan bölümlere, zemine göre kabartılan harflerle yazılmıştır. Buna benzer şahidelere Diyarbakır Rağibiye Medresesi Mezarlığı'nda⁴⁶, İzmir Hacı Mahmud Camii Haziresi'nde⁴⁷, İzmir Yağhaneler Semti'ndeki Şemsi Baba Tekkesi'nin yanındaki hazirede⁴⁸, İzmir Ali Ağa Cami Haziresi'nde⁴⁹ ve İstanbul Piyale Paşa Türbesi Haziresi'nde⁵⁰ de rastlanmaktadır.

SONUÇ:

Burada tanıtmaya çalıştığımız Ayaş'taki şahideler, Bünyamin Ayaşî Hazretleri Cami Haziresi'nde, Karakaya Mezarlığı'nda, Bünyamin ilköğretim Okulu bahçesinde ve Ayaş Sinanlı Köyü Mezarlığında yer almaktadır. Türk sanatı bakımından hem diğer merkezlerdeki çağdaş mezartaşları ile paralelliklere sahip oldukları, hem de süsleme özellikleri ile yaptıkları dönemin genel üslubunu yansıttıkları görülmektedir.

NOTLAR

1- Türklerde Mezar Geleneği ile ilgili bilgi için bkz., M. Haseki, Plastik Açından Türk Mezar Taşları, İstanbul 1976, s.5-11; G. Tunçel, Batı Anadolu Bölgesinde Cami Tasvirli Mezar Taşları Ankara 1989, s.5 vd; D. Karaçağ, Bursa'daki 14-15. Yüzyıl Mezartaşları, Ankara 1994, s.2-12; G. Tunçel, "Türklerde Mezar Geleneğine Kısa Bir Bakış", Bilge (1996/8, Nevruz/Bahar),

Ayaş Mezartaşları

Ankara 1996, s:16-18; S. Başkan, Karamanoğulları Dönemi Konya Mezartaşları, Ankara 1996, s.9-14.

2- Türk Mezartaşları ile ilgili genel bibliyografya için bkz: B. Karamağaralı, Ahlat Mezartaşları, Ankara 1972, s.269-275; A. Ödekan, Türkiye’de 50 Yılda Yayımlanmış Arkeoloji, Sanat Tarihi ve Mimarlık Tarihi ile İlgili Yayınlar Bibliyografyası (1923/73), İstanbul 1974, s.414-423; O.C.Tuncer, Anadolu Kümbetleri 1, Selçuklu Dönemi, Ankara 1986, s.372-375; H.Türkmenoğlu, Mezar-Mezarlık ve Mezartaşları Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi, Ankara 1989; Anonim, ”Türk ve İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Geleneği Hakkında Uluslararası Bir Kaynakça Denemesi, Éléments Pour Une Bibliographie Internationale Sur Les Cimetières Et Les Traditions Funéraires Dans Le Monde Turc Et Islamique”, Cimetières Et Traditions Funéraires Dans Le Monde Islamique, İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Geleneği, II, Ankara 1996, s.211-255.

3- Mezarlarla ilgili İslami görüşler için bkz., B. Karamağaralı, a.g.e., s.1.

4- Bu konuda bkz: R. Arık, Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı, Ankara, 1976, s.135-140; R. Arık, “Batılılaşma Dönemi Anadolu Türk Sanatına Bir Bakış”, A.Ü.DTCF 50. Yıl Konferansları, Ankara 1976, s.113 vd; G. Renda, Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı, Ankara 1977, s. 193-201; A. Arel, “Taht-ı Kadim Bir Şehristan ile Güya İnciye Benzer Bir Cami-i Münevver ve Musanna ve Meferrih...”, E.Ü. Güzel Sanatlar Fak. Mim. Böl. Dergisi, S.3,(Temmuz 1980), İzmir 1980, s.3-32.

5- Anadolu’daki mezar ve mezartaşlarının bölge özellikleri konusunda bilgi için bkz., B. Karamağaralı, a.g.e., Giriş (s.1-30).

6- Ayaş ve yakın çevresindeki mezartaşlarını tespit amacı ile yaptığımız araştırma gezisine katılarak yardımlarını esirgemeyen değerli arkadaşlarım Prof. Dr. Hakkı Acun, Ar. Gör. Hakan Çetin, Ar. Gör. Kamil Biçici, Ar. Gör. Nurşen Özkul, Ar. Gör. Candaş Keskin ve Ar. Gör. Aysin Çetin’e candan teşekkürlerimi sunarım.

7- Bünyamin Ayaşî Hazretleri hakkında bkz., M. Aldan, Türlü Yönleriyle Ayaş, Ankara 1965, s.119-121; K. Şahin, “Bünyamin Ayaşî Hayatı ve İslam-Türk Kültür Tarihindeki Yeri”, Ayaş ve Bünyamin Ayaşî (Tarihte-Günümüzde Ayaş ve Bünyamin Ayaşî Sempozyumu, Ayaş, 2-4 Temmuz 1993), Ankara 1993, s.9-14;

8- Sinanlı Köyü, Ayaş’a 5 km uzaklıkta bir yerleşim yeridir.

9- Mezartaşı kitabelerini okuyup Latin harflerine çeviren, değerli meslektaşım Yrd. Doç. Dr. Mehmet İbrahimgil’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Gül Tunçel

10- Mezar taşı ölçüleri: 146,5 x 23-36 x 9 cm.dir. Bu taş ve diğerleri için verdiğimiz ölçülerden ilki yükseklik, ikincisi endir ve yukarı doğru genişleyen taşlarda alt kısmın eni önce, geniş kısmın eni sonra olmak üzere ayrı rakamlarla belirtilmiştir; sondaki ölçü ise kalınlığı göstermektedir.

11- Mezar taşı ölçüleri: 190 x 21-31 x 8 cm.

12- Mezar taşı ölçüleri: 139 x 30-34,5 x 4,5 cm Fes üst çevre : 47 cm.

13- Mezar taşı ölçüleri: 71 x 20 x 7 cm. Fes üst çevre : 32 cm.

14- Mezar taşı ölçüleri: 82,5 x 26-29 x 5,5 cm.

15- Mezar taşı ölçüleri: 65,5 x 23,5-27 x 5,5 cm.

16- Mezar taşı ölçüleri: 133 x 34-37,5 x 5 cm Fes üst çevre : 52,5 cm.

17- Mezar taşı ölçüleri: 132 x 25,5 - 32 x 5,5 cm.

18- Mezar taşı ölçüleri: 93 x 30 x 6 cm.

19- Mezar taşı ölçüleri: 48 x 23 x 3 cm. (kırık)

20- Mezar taşı ölçüleri: 97 x 21-25 x 7 cm.

21- Mezar taşı ölçüleri: 82 x 20-22,5 x 6 cm.

22- Mezar taşı ölçüleri: 74 x 23,5 x 5 cm. (Kırık)

23- Mezar taşı ölçüleri: 135 x 22 x 10,5 cm. (kırık)

24- Mezar taşı ölçüleri: 55 x 22 (kırık) x 11 cm.

25- Mezar taşı ölçüleri: 102 x 31 x 3 cm.

26- Mezar taşı ölçüleri: 80 x 29-18 x 7 cm.

27- Mezar taşı ölçüleri: 76 x 20-16,5 x 4 cm.

28- Karşılaştırma örnekleri için bkz., Ö. Barışta, "Eyüp Sultan'dan Bazı Çocuk Mezar Taşları", Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler (Basıldığı Şehir adı ve yılı yok), s.172-180, (s.174, Fot. No:3), (s.179 ,Fot. No:20) Asiye Hanım'ın mezar taşı; Ayrıca A. S. Açıkgözoğlu, "Eyüp Sultan'da Ketebeli Mezar taşları," Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler, (Basıldığı şehir adı ve yılı yok), s.202-205, (s.205, Fot. No: 8), A. Tibet, E. Işın ve D. Yemenici, "Yeni Kapı Mevlevihanesi Haziresi", Cimetières Et Traditions Funéraires Dans Le Monde Islamique, İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri, I, Ankara 1996, s.223-281 (s.235, Şekil 12).

29- Pertev Paşa Türbesi Haziresi'nde Mehmet Rifat" imzalı şahide için bkz., H. Subaşı, "Eyüp Sultan ve civarındaki Mezar taşı Kitabalarının Hat San'atı

Ayaş Mezartaşları

ve Tarihi Açısından Önemi”, Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler (Basıldığı Şehir Adı ve yılı yok), s.181-197 (s.196, Fot. No:41).

30- Bu konuda bkz., Ö. Barışta, a.g.m., s. 179 (Fot. No:18). Ayrıca A. S. Açıkgozoğlu, “Eyüp Sultan Silüetinin Manevi Dış Amilleri,” Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla V. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler (11-13 Mayıs 2001), İstanbul 2002, s.244-247, s.245(Fot.No. 1) de Edirne Kapı Mezarlığından bir Osmanlı Mezartaşı ve s.247 (Fot.No.3’de) Eyüp Cami Haziresi’nden çiçek motifli Osmanlı kadın mezartaşı; S. Gülşen, “Eyüp’te Sanatçı Mezarları”, Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler (Basıldığı şehir adı ve yılı yok), s.206-213, (s.208’de, sol üst köşedeki üç şahideden en sağdaki).

31- Buket şeklinde tepelikle bezenmiş, Osmanlı çocuk mezartaşları hk bkz., A. S. Açıkgozoğlu, a.g.m., s.246 (Fot. 2)

32- Bu konuda bkz: V. Çetintaş, “İstanbul Eyüp Sultan Hazreti Halid Türbesi Haziresi’nde Yer Alan Mezar Taşları Konulu Tezlerin Değerlendirilmesi,”Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler (28-30 Mayıs 1999), İstanbul 2000, s.372-379, (s. 374, sağ üst köşedeki fotoğraf); K. Biçici, “Eyüp Sultan Mehmet Vusuli Efendi Türbesi Haziresi”, Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler (28-30 Mayıs 1999), İstanbul 2000, s.490-501 (s.498, Resim 20). Söz konusu resimde, aynı şekilde tepeliğe sahip bir baş, bir ayak taşı mevcuttur.

33- Osmanlı Dönemi Fes Örnekleri hk. Bkz., S. Gül,” Feshane Fabrikası ve Halıları” Tarihi Kültürü ve Sanatıyla II. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler, (8-10 Mayıs 1998) (Basıldığı şehir adı ve yılı yok) s.320-323 (s.321, Resim No:3); Fes tarihçesi ve tipolojisi için bkz.,H. Çal, “İstanbul Eyüp’teki Erkek Mezar Taşlarındaki Başlıklar”, Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler, (28-30 Mayıs 1999), İstanbul 2000, s.205-225, (s.211-213).

34- Sultan Abdülaziz dönemi zabitlerinden Güvelizade Adem Bey’in fes şeklinde tepeliğe sahip baş şahidesi için bkz., T. Çoruhlu, “Eyüp Sultan ve Çevresindeki Hazirelerde Bulunan Hançerli Lahitler ve Taş Sandukalar”, Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler (Basıldığı Şehir adı ve yılı yok), s.43-59 (s.56, sol üst köşedeki fotoğraf).

35- Söz konusu şahide için bkz., K. Biçici, a.g.m., s.499, Fot. No:22

36- Fes şeklinde tepelikle taçlanmış, paralel kenarlarla uzanan plaka şeklindeki gövdeye sahip karşılaştırma örnekleri için bkz., T. Çoruhlu-Y. Çoruhlu”, İstanbul’da Bulunan Gemici/Denizci Mezartaşlarına Dair Bir Değerlendirme”, Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla IV. Eyüp Sultan Sempozyumu,

Tebliğler (5-7 Mayıs 2000), İstanbul 2000, s.76-89, (s.79, Resim No:5), gövdenin “C-S” şeklinde kıvrımlı dal ve yapraklarla sınırlandığı fes şeklindeki tepelikli şahide için bkz., T. Çoruhlu-Y. Çoruhlu, a.g.m., s.87, Resim 25.

37- Bkz: E. Güven, “Eyüp Sultan Türbesi Haziresinin Önemine Dair Bir İnceleme”, Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla V. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler (11-13 Mayıs 2001), İstanbul 2002, s.234-239, (s. 238, Fot. No:13, s.239, Fot. No:19).

38- İzmir’deki eser için bkz., N. Ülker, “İzmir Yağhaneler’deki Mezar Kitabeleri (XIX ve XX. Yüzyıl)”, IV. Araştırma Sonuçları Toplantısı, (26-30 Mayıs 1986). (Basıldığı şehir adı ve yılı yok), s.1-37, (s.31, Resim No :12)

39- N. Ülker, “İzmir-Hacı Mahmud Camii Haziresi Mezar Kitabeleri, (XVIII. Ve XIX. Yüzyıl)”, V. Araştırma Sonuçları Toplantısı I, (Basıldığı Şehir adı ve yılı yok) s.11-42, (s.36, Fot. No:5, s.38, Fot. No:15, s.40, Fot. No:23, s.41, Fot. No:24.

40- Taş kenarlarında “S” şeklinde profillerle sınırlanan ve fes biçiminde tepikle taçlanan şahideler için bkz.,Ö. Barışta, a.g.m.,s.180, Fot. No:22, s.175, Fot. No:6.

41- Bu konuda bkz., Ö. Barışta, a.g.m, s.174, Fot. No:1, ayrıca asmalı şahideler hk. Bkz., C. Keskin, “Eyüp Sultan’da Bulunan Osmanlı Dönemi Armalı ve Nişanlı Mezar Taşları”, Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler (28-30 Mayıs 1999), İst. 2000, s.366-371 (s.367, Fot. No: 1, 2)

42- Kavuklar ve çeşitleri hk. Bkz: H. Çal, a.g.m.,s.209, 210 ayrıca s.210’da Çizim No:11, 33, 45, 12, 24, 25, 76, 58 ve 92.

43- İstanbul Sokollu Haziresindeki iki şahide için bkz., Ö. Barışta, a.g.m., s.178,Fot. No: 15, 16.

44- Benzer şahide için bkz., N. Ülker, “İzmir Hacı Mahmud.....”,s.37, Resim No:9, 10.

45- Balkanlardaki karşılaştırma örneği için bkz., Machiel Kiel. “Little-Known Ottoman Gravestones From Some Provincial Centres in the Balkans Eğriboz/Chalkis, Niğbolu/Nikopol and Ruscuk/Russe”, Cimetières Et Traditions Funéraires Dans Le Monde Islamique, İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Geleneği, I, Ankara, 1996, s.319-332, (s.327, Fot. No:7).

46- Bkz., M. M. İlhan, “Diyarbakır Türbe, Yatır ve Mezarlıkları”, Cimetières Et Traditions Funéraires Dans Le Monde Islamique, İslam Dünyasında Mezarlıklar

Ayaş Mezartaşları

ve Defin Gelenekler, I, Ankara 1996, s.179-211. (s.197 Fot. No:XXVII), (s.198 Fot. No:XXVIII).

47- Bkz.,N. Ülker, “İzmir-Hacı Mahmud .....”, s.37 (Fot. No:12) s.38 (Fot. No:13, 16), s.39 (.Fot. No:17, 20).

48- Bkz.,N. Ülker,” İzmir Yağhanelerdeki.....”, s.33 (Fot. No:18).

49- Bkz.,N. Ülker,” İzmir-Ali Ağa Camii Haziresi Mezar Kitabeleri (XVIII ve XX. Yüzyıl)”, VI Araştırma Sonuçları Toplantısı (23-27 Mayıs 1988), Ankara (Basım yılı yok), s.19-34 (s.31, Resim No:8).

50- Bkz.,T. Çoruhlu-Y. Çoruhlu,” İstanbul’da Bulunan Gemici...”, s.87-88 (Resim 27).

Özet

Ayaş İlçesindeki on üç mezar şahidesinin malzeme, form ve süslemeleri açığa kavuşturulmuş, karşılaştırma ve değerlendirmelerle sanat özellikleri ve Türk Sanatındaki yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Ayaş Mezarlıkları, Osmanlı Mezartaşları, süsleme ve sanat.*

Abstract

The material, design and decorations of thirteen gravestones at Ayaş town have been clarified; and it was tried to identify their artistic characteristics and their place in Turkish art by comparisons and evaluations.

Key Words: *Ayaş graveyards, Ottoman gravestones, decorations and art.*

Gül Tunçel

Res. 1- Bünyamin Ayaşî Hazretleri Camii Haziresi.

Res.2- amin Ayaşî Hazretleri Camii Haziresi (Şahide: 1).

Ayaş Mezartaşları

Res.3- Bünyamin Ayaşî Hazretleri Camii Haziresi (Şahide: 1).

Res. 4- Bünyamin Ayaşî Hazretleri Camii Haziresi (Şahide: 2).

Res. 5- Bünyamin Ayaşî
Hazretleri Camii
Haziresi (Şahide:
2).

Res. 6- Bünyamin Ayaşî
Hazretleri Camii
Haziresi (Şahide:
3).

Ayaş Mezartaşları

Res. 7- Bünyamin Ayaşî Hazretleri Camii Haziresi (Şahide: 4).

Res. 8- Bünyamin Ayaşî Hazretleri Camii Haziresi (Şahide:4).

Res.9- Bünyamin Ayaşî
Hazretleri Camii
Haziresi
(Şahide: 5).

Res. 10- Bünyamin Ayaşî
Hazretleri Camii
Haziresi (Şahide:
6).

Ayaş Mezartaşları

Res.11- Bünyamin Ayaşî
Hazretleri Camii
Haziresi (Şahide:
7).

Res. 12- Karakaya Mezarlığı
(Şahide: 8).

Gül Tuel

Res.13- Karakaya Mezarlığı (Şahide: 8).

Res.14- Karakaya Mezarlığı (Şahide: 8), ayakucu şahidesinin, başucuna bakan cephesi.

Ayaş Mezartaşları

Res.15- Karakaya Mezarlığı
(Şahide: 8), ayakucu
şahidesinin arka yüzü.

Res.16- Karakaya Mezarlığı
(Şahide: 9).

Gül Tunçel

Res.17- Bünyamin İlköğretim Okulu Bahçesi (Şahide: 10).

Res.18- Bünyamin İlköğretim Okulu Bahçesi (Şahide: 11).

Ayaş Mezartaşları

Res. 19- Ayaş Sinanlı Köyü Mezarlığı (Şahide: 12).

Res.20- Ayaş Sinanlı Köyü Mezarlığı (Şahide: 12).

Gül Tuel

Res.21- Ayaş Sinanlı Köyü
Mezarlığı (Şahide: 12).

Res.22- Ayaş Sinanlı Köyü
Mezarlığı (Şahide:
13).

Ayaş Mezartaşları

Res.23- Ayaş Sinanlı Köyü Mezarlığı (Şahide: 13), ayakucu şahidesi.